

КОНКУРЕНТНИ СПОСОБНОСТИ НА БЪЛГАРСКОТО ПЧЕЛАРСТВО COMPETITIVENESS OF BULGARIAN APICULTURE

Георги Алексиев
Georgi Aleksiev

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural University – Plovdiv

E-mail: aleksievi@evrocom.net

Резюме

Целта на настоящото изследване е на базата на резултатите от анализа на общото състояние, резултатите от проведените реформи и влиянието на факторите, определящи пазарния капацитет на българското пчеларство, да се оценят възможностите за повишаване на конкурентните му способности след членството на страната ни в Европейския съюз.

Притежаваните сравнителни предимства, равнището на конкурентност, както и промените в пазарния капацитет на пчеларството, са изследвани с помощта на показателите сравнителен индекс на експортните предимства, коефициент приход–разход от износа (BCR) и относителен разход на вътрешни ресурси (DRC).

Резултатите от изследването показват, че страната запазва сравнителните си предимства при производството на пчелни продукти. Високият относителен дял на вътрешните производствени фактори е естествена основа за съхраняване на неговите конкурентни способности, пазарен капацитет и сравнително висока възвръщаемост на разходите.

Възможностите за реализиране на сравнителните предимства на отрасъла и повишаването на пазарния му капацитет се свързват с неговата модернизация, привличането на млади хора и развитието на институционалната среда. Важен фактор за това е ресурсното осигуряване и успешното изпълнение на Програмата за развитие на българското пчеларство.

Abstract

The main goal of the study is to evaluate the possibilities for competitiveness growth of Bulgarian apiculture on the basis of the results from an analysis of the general condition, the results from transformation and the factors forming the market capacity after the accession to the European Union.

The comparative advantages, the level of competitiveness, and the changes in market capacity are investigated via the following indicators: comparative index of export advantages, cost-benefit ratio for the export (BCR) and the share of internal factors costs (DRC).

The country has preserved its comparative advantages in apiculture. The higher share of domestic inputs is an important factor for the successful development of competitiveness, market capacity and level of cost return.

The possibilities for realization of the sector comparative advantages and increasing of its market capacity are connected with modernization, young people involved and the development of the institutional framework. Resources provision and the implementation of the Program for the Development of Bulgarian Apiculture prove to be crucial in that respect.

Ключови думи: пчеларство, сравнителни предимства, конкурентни способности, пазарен капацитет.

Key words: apiculture, comparative advantages, competitiveness, market capacity.

ВЪВЕДЕНИЕ

Пчеларството е традиционен сектор на българското селско стопанство, заемащ специфично място в структурата на националната аграрна производствена система. Относителният му дял както

в стойността на брутния аграрен продукт, така и в общия брой на заетите в отрасъла е нисък, но неговата екологична, социална и икономическа роля за устойчивото развитие на селските райони е значителна. Пазарното търсене на пчелни продукти на

международните пазари непрекъснато се разширява, което предполага нарастваща възвръщаемост от техния износ. Столанското значение на пчеларството излиза извън рамките на икономическите интереси на заетите директно в отрасъла и се свързва с положителните външни ефекти, които могат да имат дори по-голямо значение, отколкото самото производство. Пчелите са изключително важни за опашването на ендоморфните растения, като тук особена роля играе мобилното пчеларство, което за съжаление в преходния период бе силно редуцирано.

Възможностите за устойчиво и конкурентно развитие на българското пчеларство се определят както от ресурсите, с които отрасълът и страната разполагат, така и от протичащите динамични процеси на глобализация и регионална интеграция. Създават се предпоставки пчеларството да генерира алтернативни доходи, които да подкрепят процеса на повишаване качеството на живот в селските райони на страната. Всичко това определя и нарастващия интерес към състоянието на отрасъла в голяма част от тях.

Основната цел на настоящото изследване е на базата на резултатите от анализа на общото състояние, резултатите от проведените реформи и влиянието на факторите, определящи пазарния капацитет на българското пчеларство, да се оценят възможностите за повишаване на конкурентните му способности след членството на страната ни в Европейския съюз.

Изследването е проведено в рамките на Студентската група за научни изследвания към катедра „Икономика“ и представлява част от научноизследователския проект „Производствени и институционални модели за устойчиво и конкурентно развитие на земеделието и селските райони след членството на България в Европейския съюз“, финансиран от УФНИ към Аграрния университет. Проучването е осъществено в периода декември 2009–ноември 2010 г., като обхваща един исторически период от двадесет и пет години, който е разделен на пет интервала и включва четири основни етапа.

Първият етап е свързан с преглед на теоретичните основи на концепцията за сравнителните предимства, конкурентните способности и пазарния капацитет на аграрния сектор. Този литературен преглед е използван, за да се селектира подходяща методика за провеждане на изследването. Обосновано е използването на конкретни научни подходи, модели и показатели. През втория етап е анализирано общото състояние и основните социално-икономически проблеми на българското пчеларство. Проучени са както динамиката на протичащите в подотрасъла процеси, така и динамиката в процеса на реализация на сравнителните предимства, които страната притежава. Третият етап на изследването е свързан с оценката на основните

природни, икономически, социални и институционални фактори, определящи конкурентните способности при производството на пчелни продукти в страната. Използването на резултатите от анализа позволява през четвъртия етап да се обоснове наличният потенциал на българското пчеларство за повишаване на конкурентните способности на отрасъла след членството ни в Европейския съюз. Направен е опит да се потърси и да се аргументира ролята на новата институционална среда, създадена след промените в Общата аграрна политика за ускоряване на темповете и разнообразяване на моделите за конкурентно развитие на пчеларството в България.

В изследването са използвани широк набор от източници на информация. Основно място заемат централизираните източници на обобщени данни, каквито са базата данни на ФАО, изданията на Националния статистически институт, Главна дирекция „Митници“, както и статистическите изследвания, проведени от отдел „Агростатистика“ към Министерството на земеделието и храните. Обосновано е използването в проведените анализи на данни от децентрализирани източници, които са свързани с прилаганите технологии, направените разходи и реализираните продажни цени в отделните региони. В процеса на изследване на факторите, определящи възможностите за устойчиво и конкурентно развитие на пчеларството, се наложи и използването на собствени източници на информация. Тя бе събрана с помощта на интервюта, проведени с пет производители на пчелни продукти от три аграрни района. Осигурената от собствени източници информация е свързана с разнообразието от използвани производствени практики, организационни модели на производството и канали за реализация на продукцията.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Сравнителните предимства и конкурентните способности разкриват относителната ефективност на дадена икономическа дейност. Тяхното изследване се базира на промените в участието на страната ни в международната търговия както чрез ограничаването на външния стокообмен посредством замяната на вноса със собствено производство, така и чрез увеличаването на положителния резултат от търговията след разширяването на износа. Постигането на максимална ефективност от участието в международната търговия означава желаният резултат да се постига на най-ниската социална цена при повишаване на възвръщаемостта от използваните национални ресурси (Алексиев, А., 2004). Изборът и развитието на дадено производство или дейност, притежаващи сравнителни предимства, означава да се намали социалната цена в процеса на балансиране на стоките, включени във външния стокообмен.

Изследването обхваща един относително продължителен период от двадесет и пет години. Анализиран е периодът от 1985 г. до 2009 г. включително, като са обхванати основните етапи от трансформацията на българския аграрен сектор. Всеки от тях се характеризира с конкретни социално-икономически и институционални условия, които оказват непосредствено влияние върху общото състояние и конкурентните способности на производството на пчелен мед в страната. Проученият четвъртвековен период условно е разделен на пет етапа. Първият е с продължителност пет години и обхваща периода от 1985 г. до 1989 г. Това са последните пет години от социалистическия период от развитието на българския аграрен сектор. Вторият етап съвпада с началото на икономическия преход на страната, като обхваща годините от 1990 г. до 1996 г. и се характеризира с бавни и често противоречиви стъпки към гражданско общество и пазарна икономика. На тази база той може да бъде наречен „предреформаторски“ период. Третият етап включва годините на активен преход и трансформация на аграрния сектор, като обхваща интервала от 1997 г. до 2001 г. Той се свързва с ускоряването на реформите в отрасъла и в настоящото изследване е обозначен като „период на трансформация“. Четвъртият изследван етап се характеризира с провеждането на продължителни и с доста спорни резултати преговори и подготовкa на страната ни за членство в Европейския съюз. Той обхваща интервала от 2002 г. до 2006 г. и условно е наречен „подготвителен“ период. Последният, пети етап се свързва с членството на страната ни в Европейския съюз, като обхваща последните три години. Въпреки различната си продължителност и голямата доза условност при дефинирането им тези пет етапа разкриват различни тенденции в развитието на българското пчеларство.

Сравнителните предимства, равнището и динамиката на конкурентни способности на българския износ на пчелен мед в настоящото изследване е оценено с помощта на система от показатели (Алексиев, А., 2004). Те включват сравнителния индекс на експортните предимства (RXA), коефициента приход–разход от износа (BCR) и дела на разходите на вътрешни ресурси (DRC). Конкурентната способност е относителна величина, поради което и предложените показатели представляват математически отношения.

Показателят сравнителен индекс на експортните предимства (RXA) изразява степента на специализация на страната в конкретното производство (Freebairn, J., 1986). Той се изчислява по формулата

$$RXA = (x_d / x_w) / (x_w / x_w) \quad (1)$$

където: RXA е сравнителният индекс на експортни предимства;

X_{di} - стойността на износа на продукта i от страната;

X_d - стойността на общия аграрен износ на страната;

X_{wi} - стойността на световния износ на продукта i;

X_w - стойността на общия световен аграрен износ.

Получените стойности за сравнителния индекс на експортните предимства, по-високи от единица, определят специализацията на страната в производството на участващия в оценката аграрен продукт. Това означава, че страната има сравнителни предимства и съществуват предпоставки за специализация и концентрация на производството, и на тази база се реализират икономии от мащаба и висока възвръщаемост на износа.

За оценка на равнището на конкурентност и ефективност от износа на даден продукт в настоящото изследване са използвани два подхода - методът приход–разход (BCR) и моделът на вътрешните разходи на ресурси (DRC). Тези два модела имат близка теоретична основа (Masters and Winter-Nelson, 1995), но се различават по своя капацитет за анализ както на получените резултати, така и на факторите, които ги определят.

Основният критерий при използването на метода приход–разход (BCR) е базиран на стандартния финансов и икономически анализ ползи–разходи, използван за анализ и оценка на проекти. Финансовият коефициент приход–разход, който отразява конкурентната способност, се изчислява при пазарни или финансови цени, за да се определят икономическите ползи и разходи. Социалният или съответно икономическият коефициент приход–разход, които разкриват сравнителните предимства, се изчислява чрез съпоставянето на икономическите разходи и ползи (Славова, Я. и кол., 2004). Коефициентът приход–разход (BCR) се изчислява, разделяйки настоящата стойност на всички ползи на настоящата стойност на всички разходи, изразени в националната парична единица. Най-често използваният математически модел на показателя коефициент приход–разход за оценка на конкурентните способности и сравнителните предимства може да се представи със следната формула

$$BCR = \left(\sum_{t=1}^n \frac{p_s}{(1+r)^t} \right) / \left(\sum_{t=1}^n \frac{f_s}{(1+r)^t} + \frac{d_s}{(1+r)^t} \right) \quad (2)$$

където: BCR е коефициентът приход–разход;

p_s – FOB е експортната цена за единица продукция в чуждестранна валута;

f_s – международните разходи на ресурси за единица продукция;

d_s – местните разходи на ресурси за единица продукция;

r – коефициентът за дисконтиране на паричните потоци;

t – времевият фактор.

Обикновено се приема за достатъчно, че с този показател е възможно да се определи дали даден производител е конкурентен при износа на даден продукт и е способен да реализира сравнителните предимства, които страната притежава.

Показателят вътрешни разходи на ресурси (DRC) се използва, за да се оцени равнището на конкурентни способности на отделно взет продукт, участващ в международния стокообмен. За дадения продукт той представлява необходимия разход на вътрешни ресурси за получаването на единица принадена стойност при производството на този продукт. Показателят вътрешни разходи на ресурси (DRC) също така се използва и за измерване на сравнителните предимства на различни варианти на търговски и политически решения. Той изразява реалните разходи на вътрешни ресурси, необходими за запазване или за спечелване на допълнителна единица от дадена чуждестранна валута. Това може да се интерпретира като скрита стойност на вътрешните, нетъргувани производствени фактори, необходими при производството на единица стойност от търгуваната стока.

Коефициентът на вътрешните разходи на ресурси се изчислява по формулата

$$DRC_i = \left(\sum_{j=k+1}^n a_{ij} P_j^D \right) / \left(P_i^B - \sum_{j=1}^k a_{ij} P_j^B \right), \quad (3)$$

където: DRC_i са вътрешните разходи на ресурси за единица от изнасяния i -ти продукт;

a_{ij} – количеството използван j -тия търгуван или нетъргуван ресурс, използван за производството на единица от i -тия продукт;

P_j^D – вътрешната цена на j -тия ресурс;

P_j^B – експортната (FOB) цена на j -тия ресурс;

P_i^B – експортната (FOB) цена на i -тия продукт.

Ако вътрешната добавена стойност е по-голяма от алтернативните разходи за използванието вътрешни ресурси, производството и износът на този продукт ще се разширява (Masters and Winter-Nelson, 1995) и, обратно, ако вътрешната добавена стойност е по-малка от алтернативните разходи, износът на продукта ще намалява.

Вътрешните разходи на ресурси в изследването са изчислени от средните бюджетни данни, базирани на определения среден коефициент приход–разход и

експертната оценка на скритата (сенчестата) цена на нетъргуваните производствени ресурси. Обикновено те отразяват алтернативните разходи за единица от основите ресурси – труд, земя и капитал. Реципрочната стойност на вътрешните разходи на ресурси често се нарича коефициент на конкурентната способност и също се използва за оценка на равнището на конкурентни способности.

Пазарният капацитет на даден отрасъл, производството или отделен производител определя възможностите му да осигурява търсените от потребителите количества от даден продукт. Той може да се изрази както в абсолютни, така и в относителни стойности. В настоящото изследване пазарният капацитет на българското пчеларство е оценен чрез относителния дял на износа, като е представен посредством процентното отношение на реализирания на международния пазар пчелен мед към общото количество на произведения в страната пчелен мед. Измененията в стойностите на пазарния капацитет се дължат както на изменения в произвежданите количества пчелни продукти, така и на измененията в нивата на консумация на пчелен мед в страната.

РЕЗУЛТАТИ

Сравнителните предимства на един отрасъл определят доколко произвежданата от него продукция може да бъде конкурентна на международния пазар. Те се базират на притежаваните от страната природно-климатични, технологични или икономически фактори. Всеки един от тези фактори оказва влияние както върху абсолютните и относителните разходи, така и върху качествата на произвежданите с тяхно участие продукти. Това определя в каква степен тези продукти ще бъдат конкурентни както на вътрешния пазар, така и в условията на износ.

В България съществуват достатъчно добри природно-климатични условия за развитие на пчеларството. Умереният климат и разнообразието от различни растения предоставят добра база за пашата на пчелите. Сравнително добре съхраненото биологично разнообразие в страната създава предпоставки за формиране на екологични предимства за развитието на пчеларския сектор поради относително по-бедната паша на пчелите в други страни. Голямо влияние тук оказват липсата на ГМО и ниското технологично ниво на българското селско стопанство, благодарение на което се е запазила голяма част от природата и растителните видове в нея. Ако България поддържа този курс и запази биологичното си разнообразие, пчеларският сектор ще се радва на това сравнително предимство, което има пред големите страни, износителки на пчелни продукти, от Азия и Южна Америка.

Основният ресурс и средство за производство в пчеларството е трудът. В този аспект българското пчеларство има известни сравнителни предимства пред това на западните страни, но не и в сравнение със страните от Азия и Южна Америка. Липсата или наличието на сравнителни предимства зависи както от цената на труда в различните страни, производителки на пчелни продукти, така и от неговата производителност. Слабо развитият пазар на труда в България обуславя ниската му цена, както и липсата на алтернативи в някои области на страната. Поради този факт не може да се направи абсолютно точна оценка за сравнителните предимства на българското пчеларство на базата на цената на използваните ресурси. Все пак, ако разгледаме цената, на която производителите продават пчелните продукти, България показва по-ниски стойности от тези в страните от Западна Европа и по-високи от тези в страните в Азия и Южна Америка. Поради този факт България изнася пчелни продукти основно за страните от Западна Европа, като най-големият вносител на български мед през последните няколко години е Германия, която внася над 40% от изнесения от страната пченен мед.

Стойностите на сравнителния индекс на експортните предимства, изчислен за българския пченен мед, през всеки от периодите (фиг. 1) са високи, което ни позволява да говорим за наличието на сравнителни предимства при производството и износа на този продукт. Единствено през социалистическия период, поради високия абсолютен и относителен обем на общия аграрен износ на страната, стойностите на индекса са малко по-ниски. За всеки от останалите периоди стойностите са над 6.0, което показва сравнително висок дял на пчелния мед в общия аграрен износ на страната.

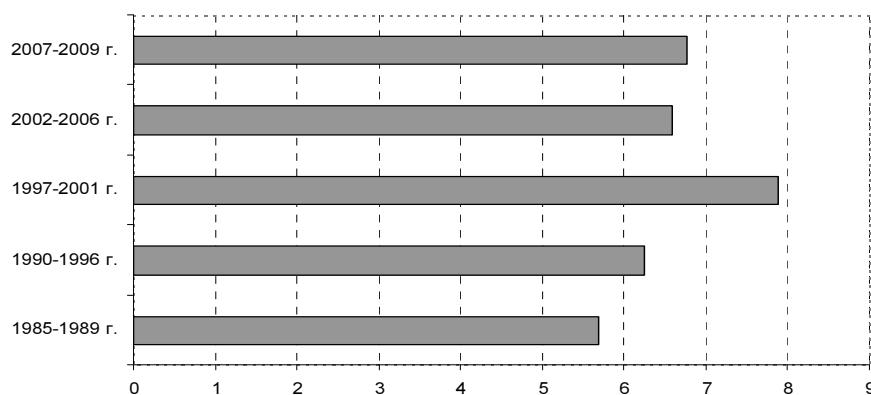
След членството на страната ни в Европейския съюз високите стойности на сравнителния индекс за експортни

предимства се запазват, което означава, че не само българските производители са повлияни от нарасналите изисквания към качеството и безопасността на пчелния мед. Благодарение на постепенното развитие на практиките по лечение на пчелните семейства в съответствие с изискванията на ЕС не се забелязва значителен спад в стойностите на индекса.

Въпреки притежаваните от страната ни сравнителни предимства това не е довело до специализация на стопанствата и до концентрация на производството. Това ограничава възможностите за разширяване на производството и реализация на икономии от мащаба. Малък е все още броят на производителите, които могат да бъдат определени като професионални пчелари, защото за преобладаващата част от тях това е все още допълнителна дейност, генерираща алтернативни доходи. В процеса на изследване е необходимо да се отбележат и ограничените аналитични възможности на сравнителния индекс за експортни предимства, които се наблюдават при опит за сравнение между отделните страни. Например за последния изследван период българското пчеларство притежава по-високи нива на индекса в сравнение с аржентинското, но въпреки това Аржентина изнася близо 20 пъти повече пченен мед от България и съответно го предлага и на по-ниски цени.

Успешното реализиране на притежаваните от страната сравнителни предимства води до формирането на конкурентни способности от отрасъла. Равнището и динамиката на достигнатите нива на конкурентни способности са пряко свързани със стойността на коефициента приход–разход и реализираната добавена стойност с помощта на единица вътрешни разходи. Те са представени за периода от двадесет и пет години на фигура 2.

В изследваните пчеларски стопанства се наблюдават значителни колебания в коефициента на възвръщаемост на разходите, водещи до спад в

Източник: собствена графика по данни на МЗХ и ФАО

Фиг. 1. Сравнителни предимства на българското пчеларство (1985-2009 г.)

коефициента приход–разход с около една четвърт. Основен фактор за това намаляване на реализационните цени на българските пчелни продукти е пазарната интервенция на Китай и страните от Латинска Америка. Това обуславя и нарастването на вътрешните разходи за придобиването на единица добавена стойност от международната търговия. Средните темпове на нарастване на вътрешните разходи за единица добавена стойност по абсолютна стойност са по-малки от средните темпове на спад в приходите, получени от единица разходи. Това определя относително по-ефективното използване на вътрешните ресурси в сравнение с търгуваните външни ресурси, което е естествена база за повишаване на пазарния капацитет на пчеларския сектор.

В настоящото изследване относителният пазарен капацитет на българското пчеларство е оценен чрез относителния дял на износа. Той е представен чрез процентното отношение на реализирания на международния пазар пчелен мед към общото количество на произведения в страната пчелен мед. Достигнатите нива и настъпилите промени в пазарния капацитет на българското пчеларство през изследвания период и отделните му етапи са представени на фигура 3.

Наблюдаваната динамика на пазарния капацитет се дължи както на изменения в произвежданите количества пчелни продукти, така и на промените в нивата на консумация на пчелен мед в страната. В периода от 1985 г. до 1989 г. поради високите нива на консумация (610 г пчелен мед на глава от населението) отбелязваме сравнително ниски стойности за пазарния капацитет. Малко над половината (56,04%) от пчелния мед, произведен в страната, се реализира на международните пазари.

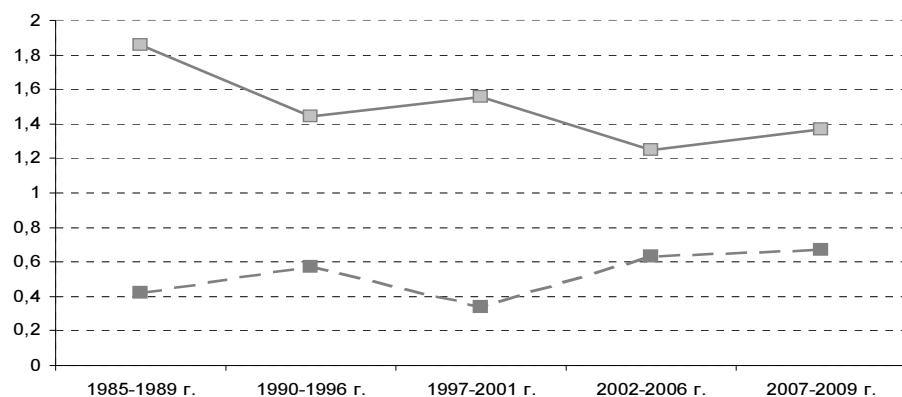
През следващия период в резултат на икономическата криза и спада в средната консумация на пчелни продукти в страната (до около 280 г на жител)

се отбележва запазване на пазарния капацитет, въпреки общия спад на производството в страната. Рязко покачване в пазарния капацитет на пчеларството се наблюдава в периода 1997-2001 г., когато той достига най-високите си стойности. Почти три четвърти (73,18%) от произведения в страната пчелен мед се предлага на международните пазари. Тази тенденция е обусловена отново от намаляването на средната вътрешна консумация на мед, която през този период достига до най-ниските си стойности (около 150 г на глава от населението) и частично възстановяване на производството.

През следващите два периода консумацията на пчелни продукти в страната се покачва над два пъти, докато количествата произведен пчелен мед нарастват с по-бавни темпове, поради което и пазарният капацитет на сектора постепенно намалява до малко под 50%. Това прави производството на пчелни продукти в страната пряко зависимо от международния пазар и изискванията, които той поставя пред българските производители и преработвателни предприятия. Повишаването на пазарния капацитет в настоящите условия на запазване на нивата на вътрешна консумация на пчелни продукти ще зависи почти изцяло от повишаването на произвежданите количества от тези продукти.

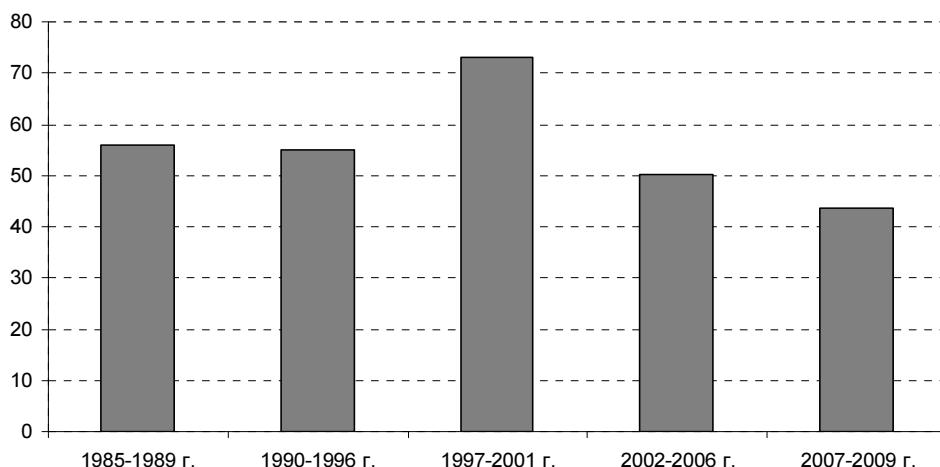
ОБСЪЖДАНЕ

Аграрният сектор, за разлика от останалите сектори в икономиката, се влияе по-силно от природно-климатичния фактор поради самия характер на производствения цикъл – в него участват живи организми. Това прави аграрния сектор като цяло, а така също и пчеларството, силно зависими от природните условия, в които се произвежда крайният продукт. Измененията на климата влияят изключително силно върху пчеларския сектор, като през някои години от изследвания период производителността на пчелните

Източник: собствена графика по данни на МЗХ, МФ и ФАО

Фиг. 2. Конкурентни способности на българското пчеларство (1985-2009 г.)

Източник: собствена графика по данни на МЗХ и ФАО

Фиг. 3. Пазарен капацитет на българското пчеларство (1985-2009 г.)

семейства спада с до 40% поради лоши условия на средата.

Производствените резултати в пчеларството са повлияни не само от климата, но и от разнообразието на биологичните видове, които служат за паша на пчелите. През последните години в някои аграрни райони се наблюдава неприятната за пчеларския сектор тенденция на специализация на стопанствата, което води до превръщането на земеделието в еднотипно и дори в монокултурно производство. Това не позволява осигуряването на добри условия за паша на пчелите и води до намаляване на добивите в пчеларския сектор, както и до влошаване на качеството на крайния продукт. Засяването на големи площи с рапица също влияе негативно на пчеларския отрасъл, поради факта че пчелите го ползват за паша, а медът, чийто източник е рапицата, е с по-ниско качество и не се предпочита от потребителите.

Въпреки това в България все още в значителна степен е запазено биологичното разнообразие, което позволява в преобладаващата част от страната да се произвежда качествен както поли-, така и монокултурен пчлен мед. Това позволява на българските производители да предлагат на вътрешния пазар голямо разнообразие от пчелни продукти. Това, от една страна, крие опасности за крайните потребители, но, от друга, позволява на качествения пчлен мед да запази всичките си полезни вещества, някои от които се губят при преработката. За да бъде българският пчлен мед конкурентен и на международните пазари, трябва да се запазят сравнителните предимства на българския пчлен мед, базирани на високото биологично разнообразие в страната.

Социално-икономическите фактори, определящи потенциала за конкурентно развитие на българското пчеларство, са свързани с възможностите му да осигури

определенено ниво на възвръщаемост на разходите и достоен начин на живот на заетите в отрасъла. През последните години изследванията показват, че над 80% от заетите в сектора са на пенсионна възраст. Пчеларството не е техният основен източник на доходи и поради този факт те продължават да се занимават с тази дейност дори и при ниска възвръщаемост на инвестициите. За да се привлекат повече млади хора в сектора и да се повиши броят на професионалните пчелари, е необходимо да се повиши вътрешната норма на възвръщаемост на капитала, което зависи от изкупните цени на пчелния мед.

Високият относителен дял на изнасяните пчелни продукти налага спазването на изключително стриктни правила в системите за управление на качеството на крайните продукти. Значителна част от нарасналите изисквания към качеството на пчелните продукти не може да бъдат изпълнени от преобладаващата част от производителите, без да направят сериозни инвестиции в практиките, свързани с производството, преработката, опаковката и дистрибуцията. Това не би могло да се осъществи без развитие на пазарните канали и повишаване на крайните цени на пчелните продукти.

Важна е ролята на социалния капитал в процеса на организиране на общи действия в рамките на отрасъла. Те се свързват както с гарантиране на прилагането на добрите пчеларски практики и стриктен контрол по цялата верига на производството, съхраняването и реализацията на продукцията, така и с отстояването на икономически обосновано разпределение на генерираните доходи. Въпреки наличието на няколко пчеларски съюза в страната, те не могат да обединят усилията на производителите и по този начин да станат основа за консолидирането им при преговорите с преработвателните и търговските фирми относно изкупните цени на пчелните продукти.

Стига се до етап, в който част от преработвателните предприятия си позволяват да не изплатят изкупения от производителите мед. Оптимизирането на социално-икономическите фактори би спомогнало за развитието на пчеларския сектор и за привличането на повече млади хора в отрасъла като гаранция за неговото устойчиво и конкурентно развитие.

В България пчеларството през последните две десетилетия се развива в условията на динамична и в някои периоди противоречива институционална среда. Пазарът на пчелни продукти като основен институционален фактор не е обект на държавна намеса и деформация поради изключителни нива на обществена подкрепа. Държавата не притежава необходимите за интервенция ресурси и не се намесва осезаемо в протичащите в сектора процеси дори и тогава, когато пазарът е деформиран от олигополните структури на преработвателните предприятия. Плановете и програмите за подпомагане на производителите в сектора са в начална фаза, като се базират на проведени консултации както с производителите, така и с преработвателните предприятия. Подпомагането на преработвателните предприятия се реализира по-лесно, поради факта че те са по-големи, по-лесно се идентифицират и притежават капацитета за кандидатстване по съществуващи и потенциални програми за подпомагане. Производителите, от друга страна, срещат значителни проблеми и имат нужда от цялостна схема за подпомагане.

ИЗВОДИ

Резултатите както от проведеното изследване върху общото състояние и регионалните особености, така и от направените анализи на равнището, динамиката и факторната обусловеност на конкурентните способности на българското пчеларство позволяват да бъдат направени следните изводи:

- Състоянието на българското пчеларство е силно повлияно от реализирания модел на аграрна реформа и членството на страната ни в Европейския съюз, довели до нарастване на ролята на екстензивните фактори за разширяване обема на производството на пчелни продукти в страната;
- В преобладаващата част от страната съществуват благоприятни природни и социално-икономически условия за конкурентно развитие на пчеларството, като основни фактори за това са съхранената природна среда и разширяването на институционалната подкрепа;
- Развитието на производството и на пазара на пчелни продукти се определя основно от възможностите за ефективно участие в международното разделение

на труда и конкурентен износ на преобладаващата част от продукцията;

- Концентрацията на пчеларството е основен фактор за реализацията на сравнителните предимства, с които страната разполага, и за повишаване на конкурентните способности на производството.
- Ограничено търсене и относително по-високото предлагане определят ниските цени на пчелните продукти в страната;
- Равнището на доходност все още е недостатъчно за ускоряване на инвестиционния процес и за привличането на млади хора в отрасъла;
- Необходимите предпоставки за устойчиво и конкурентно развитие на българското пчеларство след членството на страната ни в Европейския съюз се свързват с: (а) обществена подкрепа за разработването на активна маркетингова стратегия на българските пчелни продукти; (б) стимулиране на инвестициите и привличане на млади хора в сектора; и (в) разработване на специализирани мерки за подкрепа на развитието на пчеларството в полупланинските и необлагодетелстваните селски райони.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексиев, А., 2004. Конкурентни възможности на българското земеделие в българските предприятия: предизвикателства при присъединяването на страната ни към Европейския съюз, 63-69, изд. УНСС – София.
- Европейски парламент, 2009. Резолюция на Европейския парламент относно състоянието на пчеларството.
- МЗХ (2006-2010). Бюлетин за състоянието на пчеларството в България.
- Славова, Я., Иванова Н., Ковачева Ц., Атанасов М. и Ангелова М., 2004. Конкурентоспособност на селскостопански и хранителни продукти при подготовката за присъединяване към ЕС, Институт по аграрна икономика, София.
- Freebairn, J., 1986. Implications of Wages and Industrial Policies on Competitiveness of Agricultural Export Industries, paper presented at the AAESPF, Canberra, Australia.
- Masters, W. A., Winter-Nelson A., 1995. Measuring Comparative Advantage of Agricultural Activities: Domestic Resource Costs and Social Cost-Benefit Ratio. – American Journal of Agricultural Economics, 77, 243-250.

Статията е приемата на 4.01.2011 г.

Рецензент – гл.ас. д-р Боряна Попова

E-mail: borianaivanova@abv.bg